

Beschrijving van Zegveld en Kamerik in de „Geheymschryver” uit

1760

In 1760 publiceerde L. van Wachendorf een reeks beschrijvingen van Utrechtse plaatsen, onder de titel „Geheym-schryver van staat en kerke der Vereenigde Nederlanden, van de provincie Utrecht”. Daaruit nemen we in deze aflevering het gedeelte over dat betrekking heeft op Zegveld en Kamerik.

ZEGVELDT

Het zelve is gelegen ter wederzyde van eene rechte watering en strekt zig daar langs heen omtrent noordwest en zuydoost tot byna een uur gaans. Met het Zegvelderbroek en de Polder, maakt het te zamen, eene ruyme, luchtige en lustige landstreek, waar in de opgezetenen genoegelyk leven kunnen. Zegveldt legt omtrent noordwestwaarts van de stad Woerden Holland, een uur gaans, en van het dorp Kamerik in gelyke distantie.

Meest alle de inwoonders deeser plaats, generen zig van de veehoederye, en het zoetemelks kaas maken mag men daar wel voor de hoofdneering houden. Zy werd alhier ook zoo goed en smakelyk als elders gevonden; waarom deese dan ook alomme zeer begeert werd.

In dit Zegveldt en onderhorige Zegvelderbroek, telt men in 't geheel 80 huysgezinnen, en 400 inwoonders van welke 56 boerderyen zyn, die haren bouwmeester, indien hy verstand genoeg heeft, en neerstig is, een genoegzaam bestaan kunnen geven.

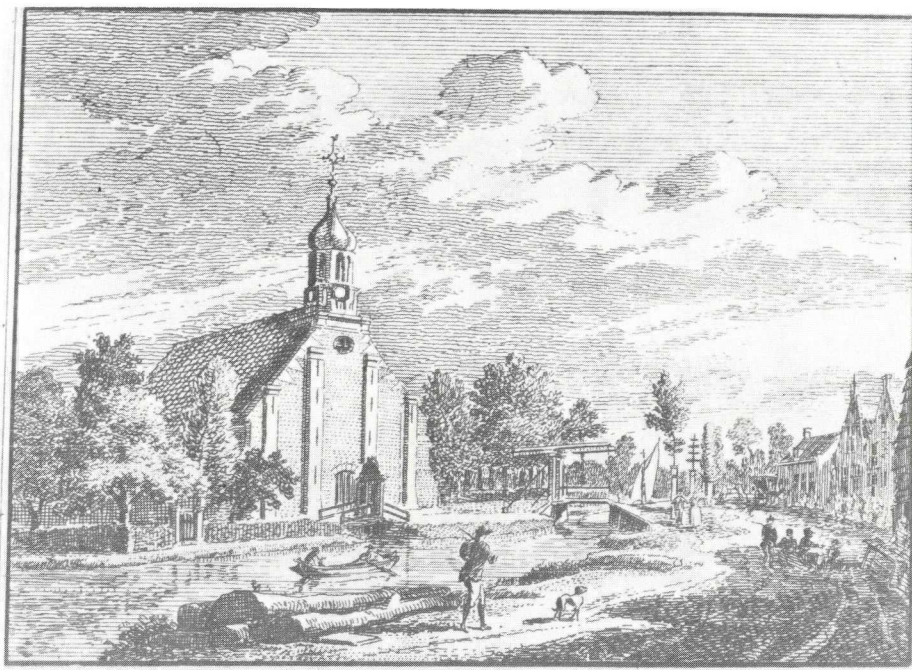
Dit dorp is in landeryen groot 1770 mergen, en Kamerik Myzyde 996 mergen en 253 roeden. Beyde zyn 't gerechten van 't Capittel van St. Marie te Utrecht, die daar van de regeering aansteld; en bestaat te Zegveldt in een schout, zeven schepenen, een secretaris, en een bode 't gerecht ten dienst. Men heeft hier ook zes poldermeesters, en daar beneven twee waartslieden of heemraden, tot de schouwe over het Waterschap van Woerden, waar in Zegveldt ook deel heeft. Den schout houd hier 's dorps rechtbank ten zynen huuse, 't geen anders op de dorpen niet zeer gemeen is, maar gewoonlyk 't gerecht in d'een of ander voorname herberg, werd te zamen geroepen. Het gerechts-wapen heeft tot een teken, twee roode posthoorns.

Nu komen wy tot de beschryving der kerke. Zy is een langwerpig vierkant gebouw, van omtrent 30 treden lang en 16 breed.

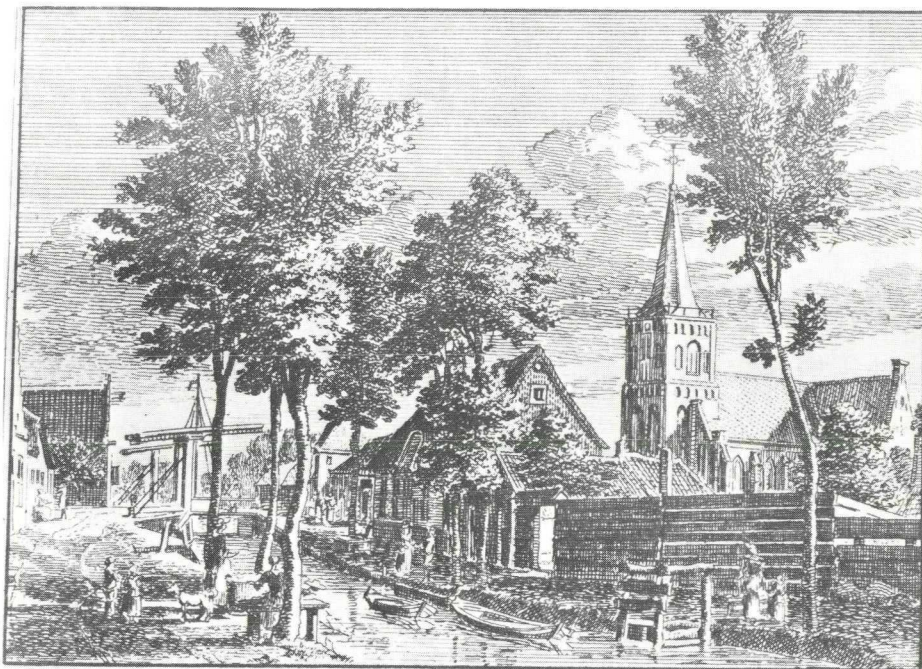
Van binnen aan de westkant gaat een vierkant muurwerk als die van een toorn na boven, op welke buyten het dak een zeer fraay coupel-toorentje ryst, waar in eene klok hangt, met drie rondom nodige uurwysers; en ofschoon men dat voor geen eygentlyke tooren kan houden, hy is evenwel tot den top der haan van beneden, ruym 90 voeten hoog, en kan, om dat men daar omtrent geen hoog geboomte ziet, al van zeer verre 't gezicht nodigen, daar naby te willen zyn. Wat aangaat de kerke van binnen, zy is in het Jaar 1742, zoo als dat jaartal ter gedachtenis van de verbetering, aan het westeynde daar te zien is, in zodanigen staat gebragt, dat men de netheid en schikking, die daar by is waargenomen niet genoeg kan prysen. Een tweederley blaauwe verwe, met witte en geele doortogen biesen, aangestrecken tegen een nieuw verwulf, maken dat Godshuys zeer aanzienlyk; daar beneven mag de welgereguleerde schikking van 't gestoelte, zoo die van de kerkenraad, als van de regeering, ook van een ieder wel geadmireert worden, nadien men zulks nergens beter zal vinden. Een genoegzame vernieuwde vloer, geeft deese kerk ook niet weynig aanzien.

In 't voorjaar van 1741, (zoo wy meenen) de oude tooren in zyn fundament zeer verswakt, en byna op dezelve wyse als die van Loenen, van zyn kerk afgescheurt zynde, dog hier alleen maar 5 voeten, zoo gebeurde 't, dat men de nodige middelen om hem weder recht te zetten, by der hand nemende, en onder dat werk de goede voorzicht niet gebruykende, om dat gebouw staande te houden, en voorts weder in zyn vorige stand te brengen, hy onder den arbeyd der bouwlieden, westwaarts over storte, tot in de watering; 't geen by de bewoonders van dit dorp, te dier tyd, zeer groote ontsteltenis veroorzaakte. Maar wat raad toen?

Om de aan veele stukken gevallen tooren in een te lappen, en weder op te rechten, waar onmogelyk, en een groote nieuwe te bouwen, moest groot geld kosten; derhalven besloot men de kerk met een nieuwe voorgevel te vercierien, en liever een fraay coupeltje uit het dak te laten pronken, en de kerk van binnen

Het DORP ZEGVELD.

J. d. B. del. 1779.

Het DORP KAMERIK .

J. C. S. f.

wat te verbeteren, als een swaren tooren te bouwen; zoo als dan ook geschied is, en den leeser dit na onse beschryving aldaar zoo zal bevinden.

Hier op laten wy nu volgen de naamlyst der predicanten, welke zedert den aanvang van de reformatie alhier gestaan hebben, en zyn dezelve geweest.

SEBASTIANUS HELDT. Ber. 159. . Vertr. naar Op-en Neêr-Andel 1603.

ÆGIDIUS ZEYSTIUS. Ber. 1616. Uit den dienst gezet 1619.

PETRUS VALKIUS. Ber. 1619. Emer. 1638.

JOHANNES VAN ALMELOVEEN. Ber. 1639. Bev. den 23 Juny. Ber. te Mydrocht 1651. Bev. aldaar den 25 Maart.

ABRAHAMUS VAN RODENBURG. Ber. 1651 in Aug. Was veld-prediker 1678. Emer. 1694. Overl. te Kamerik 1702. Oud 80 Jaaren.

JOHANNES VAN BREEN. Petr. Fil. Ber. 1694. Bev. den 24 Juny. Gedimiteert 1728.

JOHANNES PAUW. Prop. zynde alhier ber. 1728. Bev. den 13 Febr. 1729. Overl. den 4 Nov. 1729.

JOHANNES GRAMBOSCH. Prop. zynde alhier ber. den 1 April. Bev. 1730. Vertr. naar Venlo als adjunct predicant en rector der latynsche schoole aldaar.

WILHELMUS VAN OUDHEUSDEN. Wilh. Fil. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 4 July 1734. Deese laatste neemt den h. dienst nog met veel yver waar, en is by de gemeente zeer geagt en bemind, bestaande omtrent in 120 leden, die het h. nachtmaal des Heeren gebruyken mogen. Het jaarlyks staande tractement van den predicant is hier als ordinair 600 gulden en vrye woning.

Betreffende het beroepen van een predicant, de kerkenraad maakt alhier een nominatie, en werd deese aan 't Capittel van St. Marie overgelevert, om daar uit een bekwaam leeraar te verkiesen, en zulks gedaan zynde, werd die dan aan Haar Ed. Mog. voorgesteld ter approbatie, en zulks geschied zynde, is die beroeping in volle kracht, om tot de bevestiging voort te gaan.

Het school alhier te Zegveldt, is niet zeer talryk in schoollieren; want indien men die zomer en winter door een wil tellen, zal men niet veel boven de 30 bevinden. Men leert hier de jeugt niet by de maand, maar yder schoollier brengt den meester alle weeken 1 stuyver, zonder eenig aanzien van spellen, leesen, schryven of cyfferen, 't geen men alles voor 1 stuyver ter week leeren kan; dog met die laatste heeft den meester niet veel werk, aangezien de ouders van de jeugt meenen, hunne kinderen al wys genoeg te zyn, wanneer zy slechts een weynig leesen en schryven geleert hebben, en dan braaf met het boeren krytje weeten te spelen. Het staande tractement van den schoolmeester is, als koster en voorleeser der kerke 48 gulden jaarlyks, buyten de emolumenten.

Van hier vaart by open water, alle weeken des vrydags avond ten 8 uren een schuyt op Utrecht, en is het personele vrachtgeld daar van 3½ stuyvers.

De jaarmarkt of kermis werd alhier gehouden, in de maand September, te gelyk met die van Amsterdam, en duurt maar twee dagen.

Eyndelyk, men heeft hier ook een voorname herberg, aan de westzyde van de watering recht tegen over de kerk, genaamt de Swaan, waar in woonachtig is de gerechtsbode Abraham Oppela, waar by men zeer wel kan getracteert worden, en met genoeg en van daan scheidt. Denzelve heeft hier ook een bierstekery, en bedient de lieden met bier uit de brouwery van Cockengen, dat zeer goed is.

KAMERIK

Dit dorp is mede niet ongelyk als dat van Zegveldt, aan eene watering gelegen, en bestaat in twee heerlykheden en gerechten. KAMERIK met de HOUDYKEN is de heerlykheid en 't gerecht van den Heere Mr. Jan van Teylingen, groot 1640 mergen. KAMERIK MYZYDE is de heerlykheid en 't gerecht van 't Capittel van St. Marie te Utrecht, groot 996 mergen 253 roeden. De eerste strekt zig aan de oostzyde van gemelde watering, en heeft de kerk op zyn bodem in 't hert van het dorp. De andere is gelegen daar tegen over aan de westzyde. Kamerik met de Houdyken, bevat 66 burger en boere huysgezinnen, en Kamerik Myzyde begroot men op 48, te zamen 114, en dus 570 inwoonders, die door de veehoederye hun bestaan hebben. Men maakt hier zeer veel kaas, en derhalven wat minder boter; dog de smakelyke vette kalvers zyn, uit deese landstreek van daan, ook niet te versmaden. De watering die omtrent zyden en noorden strekt, loopt door dit dorp, en stort zig uit in den Rhyn naby Woerden. In de nabuurschap van deese heerlykheden, heeft men nog de heerlykheid van Gravensloot, groot 280 mergen, welke leenroerig is aan den gestichte van Utrecht, wegens het burggraafschap van Montfoort, waar mede den Heere Albert Koenen, in den jaare 1751 op den 12 October, is beleent geworden. Wy

zullen hier van, zoo als ook van meer andere heerlykheden en gerechten, by 't eynde der beschryving deeser landschap nader opening trachten te geven.

Nu tot de regeering. Kamerik met de Houdyken, heeft een schout, zeven schepenen en een secretaris, met een bode tot hun dienst, genaamt Jan Blok, woonachtig in het Rechthuys en herberg de Swaan; die aldaar ook een voornaame biersteker is, en uit de vermaarde brouwerije te Vleuten zyne bieren ontfangt, en die alomme zeer begeerig debiteert. Kamerik Myzyde, heeft een schout, vyf schepens en een secretaris, met een gerechtsbode, op Kamerik Myzyde, in de herberg de Goude Leeuw woonachtig; die aldaar ook een zeer goede bierstekerye houd, en de inwoonders met goed bier bedient. In deese gemelde herberg de Goude Leeuw, werd ook van de regeering 't rechthuys gehouden. Het wapen van Kamerik met de Houdyken zyn drie roode kruysen in een goud veld. Dat van Kamerik Myzyde, is ons niet bekend.

De kerke van Kamerik, zal nu zyn het onderwerp, waar toe wy moeten overgaan. Zy is in haren buyk lang 17, 't kruys 12, breed 34 treden. 't choor lang 14, en 10 breed.

Zy is in haar lighaam 16 treden breed, waar in, en in het kruys de gemeente vergadert. Het kapwerk ziet men daar zeer sterk, nog na de oude wyse van kerkbouwing, en de gestoeltens zoo van predicant als kerkenraat, en die van de regeering zeer wel geschikt en gereguleert: ook hebben de leden der gemeente, zeer bekwame zitplaatsen, om 't woord Gods aandachtig te kunnen hooren; 't geen in alle kerken deeser landen niet zoo gelukkig is, zoo van wegen het godshuys zelfs, of van wegen de middelen die tot een bekwame schikkinge behoren. Hier is een consistorie ten zuyden van het choor, 't geen by alle kerken niet gevonden word.

Drie kopere kroonen verciere de kerke, en verscheydene opschriften en gedichten, zoo op de predikstoel, als daar naby en elders, uit de H. Schrift, maken een goed aandenken, aan de plichten, welke een rechtschapen christen kerkganger behoort te betrachten.

Men ziet hier ook een reglement op het begraven der dooden, bestaande in 14 art., en waar by nog gevoegt is het loon van den gravemaker in 5 art., waar na de levende zig kunnen reguleeren, om hare dooden te begraven.

Nog staat ons hier te noteeren, dat men in deese kerke ziet 8 halve pylaren tegen de muuren, welke zeer konstig zyn opgemetzelt, van gebakken steen, en geordineert als in gelykenis van de jonische bouworde; dog zyn niet volkomen na die vinding geëxecuteert. Het muurwerk van dit godshuys vertoont zig van buyten zeer swak, niettegenstaande dat dezelve door 26 dommers werd vastgehouden en gesteunt.

Veele scheuren in de muuren wysen aan, zoo als ook aan het choor, 't geen agterwaarts over sterk aan 't zakken is, dat dit gebouw zoo veel jaaren niet meer staan kan, als dat nu gestaan heeft; waar toe den tooren, die ook in zyn steenwerk al meer dan twee voeten uit zyn centrum, na de zuydwestkant overhelt, klare blyken geeft, dat de bouwkrachten daar van meerendeels versleten zyn. Deese tooren is 155 voeten hoog, en heeft een achtkante spits. Op zyn muurwerk boven, staat een' ysere leuning, daar op geplaatst in 't jaar 1717, wanneer men daar boven een nieuwe spits deed uitrysen; zynde de oude door de Franschen, in den jaare 1672 of 1673, by hun vertrek uit dit landschap, en ook de kerk in brand gestoken. De kap der Kerke, is na de oude wyse der kerkenkappen getimmert, en nog derhalven sterk genoeg om een' eeuw te kunnen staan. Twee klokken hangen in den tooren, die 8 in verschil zyn. Eene uurwyser ziet men aan den zelve, mede van 't jaar 1717, wanneer hy met een nieuwe omgang en spits, als boven gezegt is, verciert is geworden.

Zie hier nu de naamlyst der predicanten, welke de gemeente J.C. van de tyd der reformatie, tot heden toe bedient hebben; en deese zyn geweest:

ABRAHAM ROOTH. Everh. Frat. Ber. 159. . Overl. 1609.

LUDOVICUS DU BOIS. Waarschynelyk alhier ber. 1595.

Hield zig neutraal 1618. Uit den dienst gezet 1619, of schoon hy de Canon. Syn. Dordr. wilde ondertekenen. Overl. 1623.

FLORENTIUS VAN MIDDELHOVEN. Ber. 1621.

Vertr. naar Scheveningen in Mey 1623. Aldaar afgezet 1629.

JOHANNES BORNIUS. Gelooflyk predicant geweest in Overlangbroek. Was elders ber. 1608, dog weder gelicentieert 1619. Alhier ber. 1624 den 8 Aug. Overl. op Paas-maandag 1636.

ARNOLDUS BORNIUS. Joh. Fil. Ber. in Aug. 1637.

Bev. den 3 Sept. Vertr. naar Schagen 1643.

BERNARDUS VAN DE POLL. Ber. den 2 Maart 1643.

Bev. den 27 Aug. Overl. 1677 den 22 Augsty.

DANIEL VAN VIANEN. Ber. 1678 den 25 Jan. Bev. den 24 Maart. Overl. den 2 Maart 1725.

PETRUS VAN DER HAGEN. Joh. Fil. Prop. zynde alhier ber. den 11 Mey. Bev. den 9 Sept. 1725. Van zyn dienst afgestaan 1737.

THEODORUS SCHORRENBERG. Prop. zynde alhier ber. den 10 Febr. 1738. Bev. den 29 Juny. Deese Godsgezant verkondigt hier nog zyn H. Woord, onder de gemeente met veel vrymoedigheid, en is by alle zeer bemind, wegens desselfs godvruchtigen wandel, en meer andere goede hoedanigheden. Het gewoone loon voor den arbeyd in den geestelyken wyngaard des Heeren, is hier ook 600 gulden en de vry wooning. Het lighaam deeser gemeente bestaat in 130 ledematen; onder welke ook die van Gravensloot en Teccoop Holland, mede begrepen zyn, dog de laatste zeer weynige in getal zynde geworden, wegens den aanwas aldaar van de Roomschegezinden, ziet men van deese leden te Kamerik geene meer te voorschyn komen. Die van Gravensloot genieten hier de voorrechten van mede in de rechtbank deeser plaats en in de Kerkenraad te zitten, en doen gewoonlyk ook hare dooden te Kamerik begraven. Teccoop draagt een Roomsche Kerk; waar na veele die religie toegedaan, eene verre kerkgang moeten afleggen.

Nu komen wy tot het school en zyn meester. Het staande tractement, dat hy jaarlyks als koster en voorleeser der kerke ontfangt, is 110 gulden; behalven de emolumenten daar annex. Wat aangaat de schoollieren, dezelve bedragen zomer en winter doorgaans vyftig; en met de leergelden is het hier gelegen als te Zegveldt, dat is; ieder schoolier betaalt den meester alle weeken 1 stuyver, daar voor dan onderwesen werd in leesen en schryven. Het cyfferen, daar van werd hier mede niet veel werk gemaakt, om dat men misschien meent, wanneer men maar 10 tellen kan, dat zulks al wel geleert is. Voorts betreffende de eerste beginzelen, om de jeugt een denkbeeld van den waren Godt en zyn dienst in te prenten; wy vertrouwen dat te Kamerik en Zegveldt, daar veel werk van gemaakt werd, aangezien wy de leermeesters ontmoet hebben, als mannen die Godt vreesen, en daarom niet zullen nalaten, ook de vrees des Heeren, die 't beginzel der wysheid is, met allen ernst de jeugt in te planten.

De koornmolen, waar op de inwoonders deeser plaats en landstreek haar graan maalen laten, staat in de heerlykheid van Kamerik Myzyde.

Twee chirurgyns, daar van kan een ieder hier bedient worden, en bezitten beyde geleertheid en ervarentheid genoeg, om niet alleen allerleye wonden, maar zelfs ook verscheyde inwendige ziektns en verborgene kwaalen te geneesen; dog die zullen wel zoo veel ten platten lande, als in de groote steden niet voorvallen.

Van hier varen alle weeken des vrydags avonds ten 10 uren schuyten op Utrecht. De personele vracht is in 't ruym 2½ stuyver.

De jaarmarkt of kermis, werd alhier gehouden de eerste zondag in de maand september.

Eyndelyk, de voornaamste herbergen, zyn de Swaan, rechthuys van Kamerik met de Houdyken, en de Goude Leeuw, rechthuys van Kamerik Myzyde, in welke beyde men na dorpswyse zeer wel getracteert word.

BEDELAARS

door dr. C.J. van Doorn

Aanvulling op het artikel in Heemtijdinghen, jaargang 12 no. 2, juli 1976.

Van een goede vriend uit het vroegere Zegveld kreeg ik nog iets te horen over een bedelaar, die daar als vele anderen een deel van zijn werkterrein had. De man zelf, de typisch rake volksnaam die hij gekregen had en zijn manier van doen maakten van hem een figuur, die zo kon zijn weggelopen uit Breero's Spaanse Brabander of Klucht van de Koe en het zou jammer zijn als hij zonder meer in de mist der tijden zou verdwijnen.

Hij was een doorgewinterde jenever- en spiritusdrinker.

De spiritusfles droeg hij op zak en hij laafde zich bij tijd en wijle gretig aan de inhoud daarvan. De gevolgen waren dan ook duidelijk zichtbaar en vandaar zijn veelbetekenende naam Hein de Bibber!